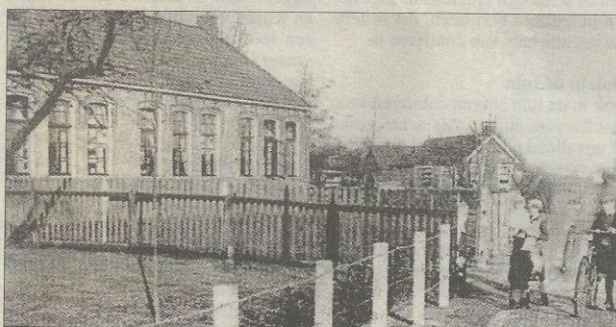


Gebeurtenissen tijdens de barre winter van 1879-1880 in Achtkarspelen en wijde omgeving (I)

Door Dirk Reinder Wildeboer te Buitenpost
Secretaris van de Stichting Oud-Achtkarspelen
Tel. 0511-541920, e-mail: d.r.wildeboer@hetnet.nl



De openbare school te Harkema in oude tijden. (uit: 'Doarpsblêd Harkema')

Het nieuwe digitale archief is een aanwinst die de Leeuwarder Courant aan de samenleving beschikbaar stelt, om ons in staat te stellen een blik te werpen in de spiegel van al lang vervlogen tijden. Kranten zijn ooggetuigen van een bepaalde tijd, zoals ook het geval is met dit al sedert het jaar 1752 verschijnende dagblad.

Wat er dagelijks gebeurde in de omgeving en in de wereld eromheen, werd vastgelegd. Vaak zijn het de sprekende details die ons een indruk geven van een tijdsbeeld.

Inleiding

In vorige eeuwen waren er veel periodes met langdurige economische depressies. Een van deze tijdvakken was de zogenaamde derde landbouwcrisis van 1879 tot 1895. In dit artikel wordt een en ander over het begin verteld, met name de winter van 1879-1880. De Leeuwarder Courant maakte destijds melding van onder andere de bittere armoede en wat daarmee samenhang, zoals de bedeling van de armen en de bedelarij langs de huizen. Ook de advertenties en de ingezonden stukken geven ons een beeld van de sociale omstandigheden. We kunnen zien waarmee werd geadverteerd, zoals de schaatswedstrijden, de oproepen van personeel, wat er de koop was enzovoort.

Ten Voordeele
DER ARMEN.
Opvoering van een 3tal Tooneelstukken
op Vrijdag 16 Januari e.k., 's avonds 7 uur bij den
logementhouder A. VAN DIJK, Tz. te Rotterdam.
ENTREE: 1e rang 49 cents; 2e rang 25 cents.
De ondernemers.

Advertentie in 1880.

Vroege winter

Al in het laatst van de maand november 1879 begon het streng te vriezen. Voor velen, met name voor de bewoners van de heidegebieden, begon nu een zware tijd. Maar ook voor de noden van de vogels was er aandacht, getuige het volgende:

"6 December 1879 - Eene bede voor de vogels! Zij hebben het hard te verantwoorden met het bittere winterweer, nu de grond hard bevroren of met sneeuw bedekt is. Strooit ieder boer en burger des ochtends wat kruimpjes voor hen buiten, dan zijn zij gered, onze kleine zangers en insecten-verdelgers. Behalve de vorst in het land, hebben zij al vijanden genoeg om te vrezem".

De Waddenzee was door de ijsgang op 4 december al slecht bevaarbaar. De correspondent van de krant stuurde het volgende bericht naar de redactie in Leeuwarden:

"8 December 1879 - OOSTMA-

HORN - "De visscherschuiten van Moddergat, die ieder jaar in den winter hunne veiligheid in Ezumazijl zoeken, hebben die plaats door het ijs, niet kunnen bereiken en liggen thans alhier aan den wal. De schuiten van Wierum zijn naar Harlingen gestevend. Het vaarwater naar zee zit vol ijs. De potschipper van Schiermonnikoog is heden met de ijsschuit over geweest. De correspondentie met het eiland zal voorlopig gebrek-kig zijn".

Misschien zal de lezer zich afvragen wat een potschipper was. Volgens de schrijver K.J. van den Akker in zijn boek 'Van de Mond der Oude Middelsee', waren er kooplieden die er een potschip op nahielden. Dit was een drijvende winkel met huishoudelijke artikelen van porselein en aardewerk. Ze stonden niet als de ijverigsten bekend; naar het heette bleven ze zo lang op een zekere plaats liggen, dat de wind hun weer gunstig werd om naar een ander dorp te zeilen. Dit was dus nog in de periode van de zeilvaart. Later kwamen de motorboten.

Werkverschaffing in Achtkarspelen

In veel plaatsen in de provincie werden er maatregelen genomen om in het winterseizoen iets te doen aan de werkloosheid van de arbeiders. Zo ook in Achtkarspelen, waar het initiatief werd genomen door burgemeester Bekker. De krant meldde het volgende:

"ACHTKARSPELEN - 2 December 1879 - Gisteren namiddag had ten huize van de weduwe A. Tjoelker te Augustinusga eene bijeenkomst plaats van de voornaamste ingezetenen aldaar. Deze vergadering was belegd door de burgemeester van deze gemeente. Zij had ten doel om middelen te beramen tot het verschaffen van werk aan de arbeiders

in dit zoo zorgwekkende winterseizoen. De opkomst was zeer goed te noemen. In aanmerking nemende de thans heersche vorst, scheen men minder ingenomen met het denkbeeld dat de landbouwers respectievelijk één of meer arbeiders voor hunne rekening zouden nemen. Men vond sympathie met het denkbeeld, dat het inkoop en laten bewerken van vlas, hoofdmiddel van werkverschaffing zou moeten zijn. De kerkvoogden be- toonden zich dan ook gegengen om als commissie tot het inkoop van vlas op te treden en daartoe eene som van f500,- renteloos voor te schieten. De diakenen verbonden zich nu om de werkloozen te zullen uitbetalen, terwijl het tekort door de armvoogden zal moeten gedekt worden".

In die tijd waren er in alle dorpen van de gemeente armvoogden werkzaam, die door de gemeenteraad werden benoemd. Ze kregen geen beloning hiervoor, het was een soort erebaan en alleen de "voornaamste ingezetenen", vaak de rijkste boeren, kwamen hiervoor in aanmerking. Hun jaarlijkse budget voor ondersteuning kwam uit de gemeentekas. Uiteindelijk draaide de gemeente dus op voor het tekort, die het weer verhaalde op de ingezetenen in de zogenoemde hoofdelijke omslag. In het algemeen was de vlasbewerking niet rendabel.

"Als één lid lijdt..."

In een ingezonden stuk stuk in de krant van 3 december 1879 wordt erop aangedrongen toch wat te doen om de armoede te bestrijden, nu de winter voor de deur staat.

"Mijnheer de Redacteur! De winter is gekomen en heeft overal den veldarbeid doen eindigen. Zagen vele arbeiders met bezorgdheid het barre jaargetijd tegemoet, omdat ook de oogst slecht was - thans zijn velen zonder werk en ook zonder brood. Gelukkig dat op sommige plaatsen eenige menschevrienden zich het lot hunner minder bevoorrechte broeders aantrekken en commissiën vormen, die door werkverschaffing den grootsten nood trachten te lenigen. Want hier en ginds is de nood werkelijk hoog! Bevreemden mag het daarom ieder weldenkende dat er in de dorpen Oudega, Nijega en Opeinde, die met zulke rijke kerkvoogdij - en diakoniefondsen bevoorrecht zijn, buiten de algemeene armverzorging, niets voor den behoeftigen stand wordt gedaan. Het ware mijns inziens plichtmatig in dezen tijd eens ink in de beurs te tasten om het lot der arbeidende klasse dragelijker te maken. Want als één lid lijdt, lijdt het geheele lichaam; de welvaart eener plaats wordt niet bepaald door de welvaart van enkelen. Door dit schrijven moge blijken in het belang der armen te zijn geweest, is de wensch van Uw bestendigen lezer X".

"Haast onbegrijpelijk..."

In de krant van eerste kerstdag 1879 komt een bericht van de correspondent uit Achtkarspelen voor, waarin kritiek wordt geleverd op de verspilling van het geld, dat als aalmoes bij de deuren wordt opgehaald. Ook is er een waarschuwing om "met omzigtigheid" te geven.

"ACHTKARSPELEN - 25 December 1879 - Ook in deze gemeente wordt armoede en gebrek geleden, inzonderheid voor de heidebewoners en zulks noopt natuurlijk tot liefdadigheid. Gaarne erkennen wij dan ook, dat er in den tegenwoordigen tijd wel iets mag worden gedaan tot leniging der armoede. Doch kunnen wij tevens niet nalaten er op te wijzen, dat men hierbij wel eenigszins met omzigtigheid dient te werk te gaan. Opdat men niet het kwade in de hand werke, in de mening van het goede te hebben verricht. Er zijn er toch, die in den jongsten Sint Nicolaasavond menig stuiver verdobbelen niet alleen, maar ook hunne zuur verdiende penningen naar de kroeg brengen en thans bij de huizen aalmoezen

durven vragen. Er zijn er, en hun getal is waarlijk niet gering, die nog iedere zondag op 't ijs hunne centen aan jenever uitgeven, of ze zelfs nu reeds, met het oog op 't aanstaande nieuwjaar, besteden voor pistool en kruut. Die in den loop der week zich volstrekt niet schamen langs de huizen te loopen en een beroep te doen op den liefdadigheid van meer goeuden. 't Is haast onbegrijpelijk en toch staan we voor de waarheid dezer treurige feiten in".

"Waar moet dit heen...?"

Destijds was het ook de gewoonte om bij sterk ijs de schoolkinderen vrij te geven om te kunnen schaatsen. Een vader klimt op 18 december 1879 in de pen en is van mening dat al te royaal hiervoor verlof wordt verleend. "Een huisvader, die wel van schaatsrijden houdt, maar nog meer van geregeld onderwijs zijner kinderen, vraagt aan de betrokken autoriteiten, waar dit heen moet, als de schoolkinderen, nu reeds ('t heden woensdag) driemaal in eene week op den namiddag vrij krijgen om schaatsen te rijden. Het komt hem, in alle bescheidenheid voor, dat het jonge volkje aan twee daags daarmee, tusschen de schooluren, ruimschoots genoeg heeft, zoo al niet voor zijn gezondheid, dan toch voor zijn vermaak. Te meer dat van overheidswege telkens gewaarschuwd wordt wegens het wrakke ijs. De kerstvacantie van minstens 8 dagen staat weder voor de deur, waarin zonder verlof van den onderwijzer, de vrije teugel gevierd kan worden. Hij acht in onzen tijd, waarin zooveel van 't onderwijs wordt geëischt, wat meer ernst en orde op dit stuk zeer wenschelijk".

"Stille armen"

In Rottevalle woonde destijds een actieve correspondent van de krant. Vaak waren het schoolmeesters die de berichten inzonden, en onder de kop 'Particuliere Correspondentie' zijn ze te raadplegen. Het blijkt dat er in Rottevalle (het dorp viel toen nog voor het grootste deel onder de gemeente Achtkarspelen) een speciale commissie was om met de jaarwisseling de armen iets extra's te bezorgen. Maar vanwege de grote nood in deze winter kwam de commissie in het begin van de maand februari weer in actie. Vandaar het volgende bericht, waarin ook weer wordt geklaagd over de overlast van het bedelen langs de deuren.

"ROTTEVALLE - 4 Februarij - De Gewone Nieuwjaarscommissie besloot om eenig geld bijeen te brengen om de "stille" armen een weinig te steunen. De predikanten gingen zelf bij de ingezetenen rond om gelden te vragen, terwijl de commissie bo-

vendien de opbrengst eener toneelvoorstelling ten voordeele der armen had ontvangen. De giften zijn in alle stilte uitgereikt. Het is vreeselijk hoe de bedelarij hier het hoofd opsteekt. Gisteren zijn aan de deur van uwen correspondent ruim 70 bedelaars en bedelaressen geweest, terwijl bovendien nog wel 50 kinderen door hem werden weggezonden. Het ergerlijkste is, dat eigen ingezetenen niet bedelen, maar de Surhuister- en de Hamsterheide ons de bedelaars leveren. Eenige ingezetenen hebben zich verbonden, om zoolang de winter duren mogt, alleen des dingsdags te geven, om intijds de noodige stappen te doen om een volgenden winter in 't geheel niet meer aan de bedelaars te geven. Als een staaltje van 't geen de kinderen door bedelen leeren, kan ik u meedelen, dat eenige jongens - die ik, gelijk alle kinderen wegzond - de onbeschaamdheid hadden, om binnen tien minuten vijfmaal aan te bellen, om een gift af te dwingen, die hun de eerste maal geweigerd was".

"Schamel gekleede kinderen"

De correspondent uit de gemeente Kollumerland (het lijkt er op dat dit inderdaad een onderwijzer is) doet ook zijn beklag. Zijn voornaamste grief is dat de bedelende kinderen de school verzuimen. Van enig medeleven valt niets in het stukje te merken. De leerplicht bestond destijds nog niet.

"KOLLUMERLAND" - 25 Februari 1880 - Zelden of nooit werd onze gemeente zoo bezocht door eene menigte van schamel gekleede kinderen, die in plaats zich op de schoolbanken te bevinden, waar ze thuis behooren - al bedelende van huis tot huis slenteren. Wij weten zeker, dat door het uitreiken van liefdegiften aan zulke kinderen het grote euvel, bekend onder den naam van schoolverzuim, in de hand wordt gewerkt. 't Zou derhalve een goede maatregel zijn, zoo men eenparig het uitreiken van liefdegiften aan kinderen weigerde'.

Bron: Leeuwarder Courant

Dit was het eerste deel over de situatie in de winter van 1879-1880. Het slot volgt te zijner tijd in een volgend nummer.

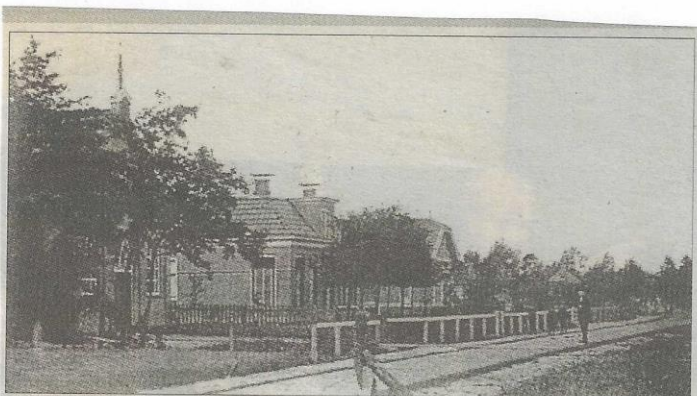
NOORDER IJSVEREENIGINGS-BOND.
IJscub „Friso”, Sneek.
 Beschermheer Zijne Koninklijke Hoogheid
 Prins Alexander, de Kroonprins der
 Nederlanden.
Hardrijderij op Schaatsen door MANNEN.
 Zaterdag den 31 Januari 1880,
 's voormiddags 10 uur.
 (IJs en Water dienende, naar beoordeeling
 der Directie.)
PREIS: Een prachtig gouden Remon-
 toir Horloge, met dubbel gouden Kast,
 versierd met gegraveerd naamcijfer van Zijne
 Koninklijke Hoogheid den Beschermheer der
 Club, aangeboden door Hoogheidszelve.
PREMIE: Een fraaie Regulator.
 Alle sterke Hardrijders werden tot dezen
 wedstrijd uitgenoodigd.
 Aangifte bij den Kastelein JAN KISJES,
 Schapenplein, Vrijdag 30 Januari, vóór 8
 uur 's avonds; daarna Loting.
 Bij de Rijderij en 's avonds bij de Prijs-
 uitdeeling **Musiek.**
Namens de Directie,
J. DE RUITER Wz., President.
B. DE JONGH, Secretaris.

SCHAATSEN.

Echte **Warga'ster** en **IJ'ster SCHAATSEN** en vele andere soorten, in ruimen voorraad bij

GEBRs. REIJNDERS.

Advertentie in het begin van de winter 1879/1880.



Opname van de Geref. Kerk aan de Warmoltsstritte te Harkema, destijds nog Kerkstraat genoemd en nog met een smal zandpad. Naast de kerk de pastorie en daarnaast de woning van het hoofd van de Geref. School. (uit: '25 jaar Doarpsbléd Harkema')



Opname van de Geref. School in 1909 te Harkema. De timmerman van de school was G. Land en het hoofd K. Kamminga (uit: '25 jaar Doarpsbléd Harkema')

"Honger is een scherp zwaard..."

Gebeurtenissen tijdens de barre winter van 1879-1880 in Achtkarspelen en wijde omgeving (II)

door Dirk Reinder Wildeboer te Buitenpost
Secretaris van de Stichting Oud-Achtkarspelen
Tel. 0511-541920. E-mail: d.r.wildeboer@hetnet.nl

Dit is het tweede deel van een artikel over bovengenoemd onderwerp, dat eerder is gepubliceerd. Bij de samenstelling werd gebruikgemaakt van het nieuwe digitale archief van de Leeuwarder Courant. Het is de bedoeling dat de lezer een indruk krijgt van de situatie in de jaren 1879-1880, vol van bittere armoede met alle gevolgen van dien.

't Is een kommervolle tijd... "Weldadigheid" volgt hierna:
"Klingeling! klingeling! Saturdagmorgen is weer in 't land! Klingeling! zoo gaat het elke vijf minuten en komt de meid herhaaldelijk binnen met hetzelfde thema "een arm mensch aan de deur". In de maand januari 1880 komt er een lang ingezonden stuk van een rijke ingezetene uit Heerenveen binnen, waarin hij zijn beschouwingen geeft over het bedelen aan de deur van zijn woning. Ook dringt hij aan om maatregelen te nemen om de armoede te bestrijden en "verarming, het pauperisme tegen te gaan". Een gedeelte van het stuk, met de kop "gepruttel in

drukte met dat openen en sluiten van de huisdeur, dat langzamerhand vrij onzacht toegaat, omdat de meid zeer terecht ook uit het humeur geraakt, als zij ontelbare malen uit het werk naar de bel moet. Van morgen was het erger dan ooit: de maat liep over en Mietje kreeg last om voortaan alle bedelaars af te wijzen. "Is dat niet wat te kras", vroeg vrouwlief, toen de meid uit de kamer was. "Het zijn zulke slechte tijden, er wordt dezen winter zooveel geleden; honger is een scherp zwaard! wees dus barmhartiger tegen zoovelen, die de nood naar buiten drijft om de hand tot een aalmoes uit te steken". "Zeker vrouw, 't is een kommervolle tijd en de hand die helpen wil, vindt veel te doen, maar aalmoezen geven zooals we dat hier in den laatsten tijd gewoon zijn, daaraan hecht ik volstrekt geen waarde. Zoolang dit zich bepaalde tot zoogenaamde "abonnés", wier lichamelijke of andere omstandigheden wij kennen, heb ik daartegen geen bezwaar gehad, maar van week tot week wordt het getal bezoekers grooter, en zooals ge

niet, wat voor luidjes het zijn die een beroep doen op uwe weldadigheid. Ik zie ze wekelijks van huis tot huis gaan, meestal twee aan twee. Gelukkig voor onze plaats zijn daaronder geene bewoners van Heerenveen. Zij komen uit den omtrek. 't Zijn dus vreemden voor ons, wij kunnen niet beoordeelen of er bij onzen aalmoes sprake kan zijn van weldoen".

Spekrijden

Volgens de Encyclopedie van Friesland (1958) was dit een gebruik in Friesland van ca. 1860-1930. Het wordt omschreven als volgt: "Hardrijden op schaatsen door gehuwde mannen van alle leeftijden om spek. Elke deelnemer kreeg, voor het meedoen bijvoorbeeld een pond spek en een pond bonen. Velen, soms van boven de 80, schreven uit armoede in. Vaak 100-400 deelnemers. Stads- en dorpsnotabelen schreven zulke wedstrijden uit; de bevolking amuseerde zich over de capriolen van arme, oude stakkers". Op 4 februari 1880 werd in Surhuisterveen een hardrijderij gehouden dat niet ging om spek, maar om gort en brood en ook was bedoeld om de honger van de arme ingezetenen te bestrijden. De krant kwam met de volgende melding:

"7 Februari 1880-Uitslag van de Hardrijderij te Surhuisterveen door mannen om gort en brood. Eene som van omstreeks f 80,- was bij intekening verzameld. Honderd arbeiders namen aan den wedstrijd deel. Elk hunner ontving vier liter gort en een vierde brood. De prijswinner erlangde bovendien f 1,-, de premiewinner f 0,50. Van de oudere arbeiders behaalde T. Eilander de prijs. Van de jongeren werd de prijs gewonnen door H. Gal; de premie door W. Gal". Behalve de werkverschaffing

komen we in berichten en advertenties nog verschillende andere acties tegen voor het goede doel, zoals:

"Ten Voordeele der armen. Opvoering van een 3tal Toneelstukken op Vrijdag 16 Januari e.k., 's avonds 7 uur bij den logementhouder A. van Dijk, Tz. Te Rottevalle. Entree: 1e rang 49 cents; 2e rang 25 cents. De ondernemers". In Nijehaske werd het volgende ondernomen: "Te Nijehaske heeft zich een commissie gevormd met het doel om behoeftigen eenige malen per week van warme en voedzame spijs te voorzien. Een lijst circuleert bij de gegoede ingezetenen tot dekking der kosten, waarop reeds voor een aanzienlijke som is ingeschreven. 't Goede voorbeeld alhier gegeven, wekke elders tot handelen in gelijke geest". In grotere plaatsen werden wel z.g. "volksgaargeuken" ingesteld met een gelijk doel.

Hardrijderijen op schaatsen

Bij het raadplegen van de kranten in de maanden 1879 en 1880 springt duidelijk in het oog het grote aantal advertenties van ijsclubs die wedstrijden organiseren. In de regel waren het geldprijzen, maar ook in

sommige gevallen luxe voorwerpen, zoals een gouden horloge of een klok. Zo kunnen we aankondigingen zien van onderstaande wedstrijden:

"Ijsclub "Concordia", Kollum, Hardrijderij door Mannen, boven de 18 jaren, op Dinsdag 3 Februari e.k. op de IJsvlakte, een half uur van het Station Buitenpost. Prijs f. 80,-, Premie f. 25,-, terwijl aan de twee verliezende partijen van het viertal f. 10,-, of aan het eene van het drietal f. 15,- zal worden vereerd, en wanneer het Bestuur daartoe aanleiding vindt, ontvangt de Winnaar daarbij eene Medaille".

"Ijsclub "Friso", Sneek. Beschermheer Zijne Koninklijke Hoogheid Prins Alexander, de Kroonprins der Nederlanden. Hardrijderijen op Schaatsen door Mannen, Zaterdag den 31 Januari 1880, 's voormiddags 10 uur. Prijs: Een prachtige gouden Remontoir Horloge met dubbel gouden Kast, versierd met een gefraeerd naamcijfer van Zijne Koninklijke Hoogheid den Beschermheer der Club, aangeboden door Hoogstdenzelven. Premie: Een fraaie Regulateur".

"Thialf te Heerenveen. Hardrijderij met twee Mannen en eene vrouw in het midden aan den Stok, op Maandag 2 Februari 1880, 's morgens 10 uur. Prijzen f 175,-, f 75,- en vier à vijf gratificatiën".

Om de schaatswedstrijden te bezoeken moest men entree betalen om de kosten te dekken. In bepaalde gevallen leverde dit een aardig bedrag op, zoals in het navolgende krantenbericht valt te lezen:

"Heerenveen, 26 December 1879. Naar wij vernemen heeft bij de jongste hardrijderij, vanwege "Thialf", de bijbaan aan entreégelden, ongeveer anderhalf duizend gulden opgebracht. En dat in deze "slechte tijden".

Hieruit kunnen we opmaken dat er vele toeschouwers zijn geweest.

Een leuke bijverdienste

Het kwam voor dat goede schaatser van plaats tot plaats trokken om prijzen in de wacht te slepen. Bij overlevering wordt wel verteld dat bepaalde personen door het vele winnen in zekere goeden doen zijn geraakt, bij voorbeeld dat zij hierdoor een huis konden kopen. Een bericht van de correspondent uit Achtkarspelen geeft een bewijs van het bovenstaande:

"Achtcarspelen -13 februari 1880. Volgens gehouden aanteekeningen, hebben de beroemde Okke van den Berg en zijne 3 broeders en 2 zusters, zamen gedurende dezen winter (1879-1880) omstreeks 1500 gulden met hardrijden gewonnen. Waar ook de spreekwijze "Zoo gewonnen, zoo geronnen", toegepast mag worden, niet bij de familie van den Berg. Immers de veelal snel, maar toch zuur verworvenen gulden, worden niet alleen gespaard, maar ook rentegevend gemaakt, door het aankopen van vastigheden".

Okke van den Berg, geboren in 1857, was een zoon van Wiebe Aukes van den Berg en Joukje Tijsses Jansma. Het gezin woonde destijds in Rijperkerk. Okke trouwde in 1883 met Aukje Lieuwes Feenstra in de gemeente Tietjerksteradeel. Om te voorkomen dat steeds dezelfde personen de prijzen gingen

winnen, stelden de ijsclubs wel de volgende beperking om mee te doen: "Deelname alleen voor die nog geen geadverteerde prijs hebben gewonnen".

"Oorijzer is vereischte"

In het begin van het jaar 1880 vinden we in de krant o.a. een aantal advertenties, waarbij deftige mevrouwen per 12 mei a.s. keukenpersoneel vragen. Hierna enige voorbeelden:

"3 Januari 1880. Mevrouw Mispelom Beijer-van Beijma thoe Kingma, Grachtswal, Leeuwarden, vraagt tegen 12 Mei a.s. eene Flinke nette Dienstbode, als Meid alleen, goed kunnende koken en met de wasch omgaan. Hoog loon, Booschappen en anderen ondergeschikte werkzaamheden, worden door een Meisje verricht. Oorijzer is vereischte. Adres in persoon".

"5 Januari 1880. Mevrouw de Marees van Swinderen, Willemskade, vraagt met 12 Mei eene Tweede meid en een Keukenmeid, genegen huiswerk te verrichten, beide bekwaam in hun vak en voorts met Februari een bedaarde Kindermeid, niet beneden de 25 jaar, Allen van goede getuigen voorzien". Deze mevrouw had dus drie vacatures. Ook mevrouw Buma-van Heloma te Beetsterzwaag vroeg een "zin-

delijke keukenmeid", met een oorijzer op. Blijkbaar was het een statussymbool, wanneer men een dienstbode in dienst had, die een oorijzer droeg. In een andere advertenties wordt een loon geboden van f. 90,- à f. 100,- per jaar (buiten het verval). Het was de gewoonte dat de gasten wel eens fooien aan het personeel gaven. Tot omstreeks 1960 liepen vaak de jaarlijkse dienstverbanden van 12 mei tot 12 mei. De twaalfde mei, de "alde maaie" was in Friesland een belangrijke dag. De arbeider begon bij een nieuwe boer, de knecht bij een nieuwe baas, enzovoort. De mensen verhuisden op 12 mei, omdat ook de huurcontracten liepen van 12 mei tot 12 mei. Het grootste deel van de huwelijken vond plaats in de maand mei. Hoe is het gekomen dat een datum midden in een maand zo belangrijk was? Om hier achter te komen moet men ver in de historie teruggaan. Het heeft te maken met de invoering van de Gregoriaanse kalender. De Juliaanse kalender, die daarvoor in gebruik was, kende een jaar dat feitelijk iets te lang was. Deze kalender liep met het verstrij-

ken van de jaren een aantal dagen voor en dat wilde men bijstellen. Daarom werd in de 17de eeuw de Gregoriaanse kalender ingevoerd, waarbij men het verschil van twaalf dagen wegpoetste. Op deze manier kwam er dus een nieuwe 1 mei. Bij nieuwe overeenkomsten bleef men vasthouden aan de 12de mei, die in feite nog de oude 1 mei was.

Einde van de vorstperiode

Uit een melding van de correspondent uit Achtkarspelen valt op te maken dat het niet meer vriest en dat het werk op het land al is begonnen.

Achtcarspelen -26 februari 1880. "In sommige scholen van deze gemeente, zijn reeds leerlingen weggebleven om veldarbeid te verrichten. Het zijn niet meer alleen de jongens van 12 jaar en ouder, maar thans zijn zelfs 9-jarige knapen bezig met het slechten van molshopen op de weilanden en worden op deze wijze aan de school onttrokken".

Arm Dantumadeel

Onder deze kop wordt in de herfst van het jaar 1880 een ingezonden

stuk geplaatst, waarin de schrijver zich ernstig zorgen maakt over de situatie van de behoeftigen in de komende winter. Hij doet een dringend beroep om werkverruimende maatregelen in deze gemeente te treffen en geeft aan hoe te handelen.

"Meer dan in andere gemeenten, gaat men hier misschien gedrukt onder het vooruitzicht van een zeer knellenden winter. Het werk dat in andere jaren den arbeidenden stand zijn brood verschafte, is zeer schaarsch. Dit werk bestaat gedurende den winter vooral uit vlasbraken en roopdraaijen. Vlas is er weinig en het roop wil niet van de hand. Het laat zich aanzien dat de armbesturen het zwaar te verantwoorden zullen hebben. Een treurig hulpmiddel wordt hier en door het gemeentebestuur en door de armvoogdijen, met name die te Zwaagwesteinde, toegepast; dit is dat men de behoeftigen de gelegenheid verschaft om te bedelen! Dit zult ge misschien kwalijk geloven lezer! en toch vraag het maar den armvoogden en ze zullen antwoorden: "t Is waar, wij bedelen zoo karig dat de menschen bedelen moeten en méér geven is ons onmogelijk. Het gemeentebestuur ziet de bedelarij daarom door de vingers; de veldwachters hebben hare instructiën! Arm Dantumadeel. En toch is er verandering, groote verbetering in te brengen. Dantumadeels arbeidende bevolking is arbeidzaam. Duizendmaal liever verdienen zij hun brood dan het te ontvangen uit de hand des armvoogds. Waarom is hier niet in tegemoet gekomen? Waarom geen commissie zamen te stellen voor werkverschaffing, die hier zoo zeer nodig is? Wij begrijpen het niet! Het verbaast ons dat er niet één lid van onzen gemeenteraad is, die een voorstel in de rigting door ons aangegeven, doet! Dat men van de noodzakelijkheid niet overtuigd zou zijn, dat kunnen wij niet geloven. En de omstandigheden zijn nu immers gunstig. Het vlas is goedkoop, is speculatief! Mannen broeders, schaf dan raad in den hedendaagschen zorgelijken toestand, helpt in den nood, handel terwijl het nog tijd is, weet uw plicht!"

Tot slot

In Twijzelerheide (op de grens met Dantumadeel) vinden we nog de (Friese) straatnaam "Reapdraaijersreed". Dit herinnert aan het door de schrijver genoemde "roopdraaijen". Dit was het draaien van stro tot een soort touw.

Bron: Leeuwarder Courant

Dit was het tweede en tevens laatste deel over de situatie in de winter van 1879-1880 en een publicatie namens de Stichting Oud-Achtkar-spelen.

Thialf te Heerenveen.

Hardrijderij met twee Mannen en eene Vrouw in het midden aan den Stok;

op **Maandag 2 Februari 1880**,
's morgens 10 uur.

PRIJZEN: f175, f75 en vier à vijf GRATIFICATIËN.

DE DIRECTIE.

IJsclub Grouw.

(*IJs en Weder dienende, naar het oordeel van de Directie.*)

Hardrijderij op Schaatsen door VROUWEN op Maandag 2 Februari 1880.

PRIJS f35. - PREMIE f15.

Opgeluisterd door Muziek.

Aangifte tot 's morgens 11 uur bij **RIEMERSMA.**

Aanvang 1 uur.

DE DIRECTIE.

NOORDER IJSVEREENIGINGS-BOND.

IJsclub „Concordia”, Kollum.

(*IJs en Weder dienende.*)

HARDRIJDERIJ door MANNEN boven de 18 jaren, op **Dinsdag 3 Februari e. k.**, op de Ijzvlakte, een half uur van het Station Buitenpost.

PRIJS f80, PREMIE f25.

terwijl aan de twee verliezende partijen van het viertal f10, of aan het eene van het drietal f15 zal worden veroerd, en wanneer het Bestuur daartoo aanleiding vindt, ontvangt de Winnaar daarbij eene Medaille.

Aangifte 's morgens vóór 10 uur bij **D. ZAND**, Prijsuitdeeling bij **HOUWINK**. **Dadelijk na de loting Rijding.**

HET BESTUUR.

Gepaatste advertenties in 1880.

C. E. KIJLSTRA
te Surhulsterveen, vraagt met 12 MEI
een **BAKKERSKNECHT.**

Zeukenmeid.



Mevrouw BUMA—VAN HELOMA te Beest-
sterwaag vraagt, wegens voorgenomen hu-
welijk van de tegenwoordige, tegen 12
Mei e.k., een

ZINDELIJKE KEUKENMEID,

die goed kan koken en genezen is huiswerk te verrigten.
Oorijzer is vereischte.

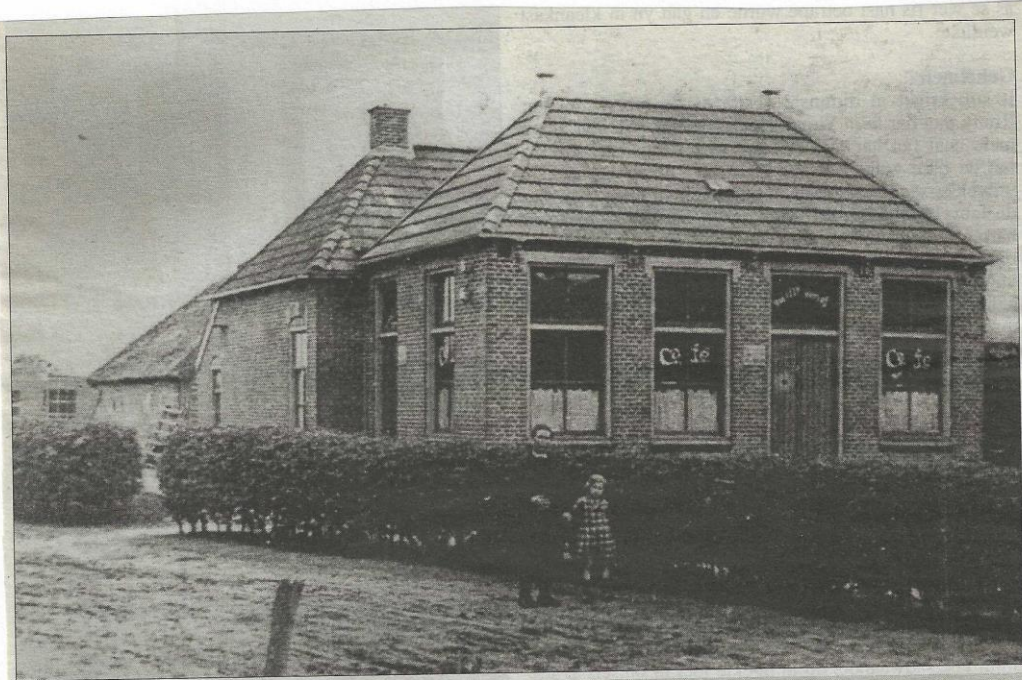
Geplaatste advertenties in het begin van 1880.

Bij den Heer VAN BEIJMA, Grootte Kerk-
straat, worden tegen 12 Mei e.k. ver-
langd eene **KEUKENMEID**, die ook huis-
werk wil verrigten, en eene **TWEEDE MEID**,
die kan strijken en naaijen, beiden P. G. en
bij voorkeur met oorijzer. Loon naar be-
kwaamheid.

Advertentie in 1880. ("met oorijzer")

Mevrouw MULIER—ALBARDA te Haarlem
vraagt op Mei, tegen goed loon, eene
zeer bekwame Friesche **KEUKENMEID**, als-
mede eene **TWEEDE MEID**, die, behalve
het onderhoud van Kamers, zeer netjes kan
linnennaaijen, mazen, strijken en met de
drooge wasch omgaan, beide met Oorijzer,
boven de 25 jaren, P. G. en van goede ge-
tuigen voorzien. Brieven franco.

Geplaatste advertentie in 1880.



Het café 't Centrum aan de Homear te Harkema van de verbouwing in 1939. Op de voorgrond Baije van der Veen met haar dochter Sjoukje. (uit: "25 jaar Doarpsbléd Harkema")



Deze woning heeft gestaan, waar nu de ingang is van de winkel 'Poiesz' te Harkema. Op de voorgrond Romke en Anna Kooistra-Zijlstra. (uit: "25 jaar Doarpsbléd Harkema")



De "Mallemlen" te Harkema, hierin woonden vier gezinnen. Destijds afgebrand. Op de foto Tije Vaatstra met dochter Geeske op de arm. (uit: "25 jaar Doarpsbléd Harkema")